

INFORMACIJSKI VIRI - BIOGRAFSKA ZBIRKA PODATKOV

Martin Grum, Znanstveno raziskovalni center SAZU,
Ljubljana

UDK 929:659.2:681.3

Povzetek

V prispevku je ob upoštevanju klasifikacije informacijskih znanj Iana Malleya predstavljeno oblikovanje biografske podatkovne zbirke. Po uvodni predstavitvi osnovnih značilnosti biografike v njenem neliterarnem pomenu so v osrednjem delu članka v presečni soodvisnosti predstavljeni sklopi, v okviru katerih poteka oblikovanje podatkovne zbirke. V sklopu "pridobivanje informacij" je obširnejše predstavljena problematika biografskih virov, v sklopu "komunikacija informacij" pa je še posebej poudarjena vloga informacijskega posrednika, ki lahko z v referenčnem dialogu pridobljenimi informacijami in njihovo analizo, pomembno vpliva na kvaliteto podatkovne zbirke.

Ključne besede: biografika, biografije, informacijski viri, podatkovne zbirke, oblikovanje informacijskih virov.

UDC 929:659.2:681.3

Summary

The article presents the structure of a biographical data-base with respect to Ian Malley's classification of information sciences. After discussing some basic features of biographics in its non-literary aspect, the author gives detailed information on cross-dependent areas which are the frame for the data-base structuring. In the area "Information collecting" the problems of biographical sources are discussed, while in the area "information communication" the special role of information specialist is stressed. The information specialist has an important impact on the data-base quality because he is able to analyze information collected in a reference dialogue.

Key words: biographics, biographies, information sources, data-bases, information sources structuring

0. Uvod

Ponudbi, vrednotenju in uporabi informacijskih virov se v sodobnem knjižničarstvu posveča vse večja pozornost¹. Prispevek želi na podlagi prilagojene klasifikacije informacijskih znanj Iana Malleya² v krogu *creator informacijskega vira - informacijski vir - informacijski posrednik (s termini referalni proces, rereferečni dialog) - uporabnik* upoštevati predvsem prva dva člena, opozoriti pa želi tudi na pomembno vlogo informacijskega posrednika pri oblikovanju informacijskega vira. Izdelava informacijskega vira - in to ne glede na to ali gre za bibliografski, numerični, faktografski ali kakšen drug informacijski vir - v polni meri zahteva upoštevanje informacijskih znanj.

V prispevku želim - v sklopu podobnih faktografskih informacijskih virov v referalnem centru sodobne (v bodoče tudi virtualne)³ knjižnice - predstaviti biografsko zbirko podatkov. Poudarek bo predvsem na biografski podatkovni zbirki kot informacijskem viru. Ker ima vsak informacijski vir svoje posebnosti, ki izhajajo predvsem iz predmeta in različnih metodologij obravnave, naj v uvodnem delu predstavim nekatere temeljne značilnosti biografike. Biografika je večpomenka⁴, ki jo bomo v tem prispevku predstavili samo v njenem neliteranem pomenu.

1. Biografika

Biografika (po definiciji)⁵ proučuje fenomen človeškega življenja v njegovi ustvarjalni razsežnosti - t. j. zunanjo življenjsko pot in notranji razvoj zgodovinsko pomembne, značilne in zanimive osebnosti in njeno vpetost v družbo in čas - predvsem po sledih, ki jih je to življenje zapustilo. Biografa ne

- 1 Lanskoletno (1993) strokovno posvetovanje Zveze bibliotekarskih društev Slovenije je prineslo kar nekaj referatov na temo vrednotenja informacijskih virov. P. Južnič: Izbor in vrednotenje informacijskih virov. V: Knjižnica 37(1993)3, 23-34; I. Sapač: Ponudba, uporaba in vrednotenje informacijskih virov na sodobnih medijih. V: Knjižnica 37(1993)3, 35-59; M. Steinbuch: Izbor informacijskih virov v knjižnici srednje šole. V: Knjižnica 37(1993)3, 103-111
- 2 I. Malley: *The basics of information skills teaching*. London 1984.
- 3 Koncept virtualne knjižnice je bil slovenskim knjižničarjem predstavljen na posvetovanju 1993. P. Južnič: Izbor in vrednotenje informacijskih virov. V: Knjižnica 37(1993) 3, 23-33. Več o tem v revijah *Online*, *CD ROM World*, *Online & CDROM Review in drugih*.
- 4 O vseh glavnih pomenih biografike v uredniškem geslu *Biografija*. V: *Enciklopedija Jugoslavije*. Zagreb 1983, 722
- 5 Definicije v priročnikih se v glavnem omejujejo na etimološko razlago termina. Pričujoča definicija je prirejena strukturi in tehniki zgodovinske vede. Več o dilemah sodobne biografike v F. Hillbrand-Grill: *Ein neues Forum der Personengeschichte*. Wien, 1992.

zanimajo ljudje sami na sebi (kot npr. antropologa, psihologa, zdravnika ...), temveč konkretni ljudje v času in prostoru. Človekovo ustvarjalno delo v najrazličnejših manifestacijah in njegove sledi so tisti vir, iz katerega biograf črpa informacije za svojo predstavitev osebnosti. Delo biografata bi lahko nazorno predstavili s sledečim dvojnimi ulomkom:

$$\text{BIOGRAFIKA} = \frac{\text{FENOMEN ČLOV. ŽIVLJENJA}}{\frac{\text{VIRI}}{\text{BIOGRAFIJA}}}$$

Če mislimo z besedo biografika strokovno-znanstveno disciplino, ki proučuje posameznika v njegovi ustvarjalni vpetosti v prostor in čas (v formuli "fenomen člov. življenja"), je rezultat proučevanja odvisen od virov, ki jih je to življenje zapustilo. Viri in biografova sposobnost umevanja le teh sta tista dejavnika, ki odločilno vplivata na končni rezultat biografovega dela, t. j. na biografijo. Dvojna črta v zgornji enačbi torej pomeni biografov ustvarjalni napor, da iz obstoječih virov poda ustrezno podobo proučevane osebnosti.

To klasično opredelitev biografike bomo v nadaljevanju podrobneje predstavili z vidika informacijskih znanj, ki jih moramo upoštevati, ko z različnimi raziskovalnimi metodami pridobljene informacije oblikujemo v informacijski vir.

2. Infomacijska znanja

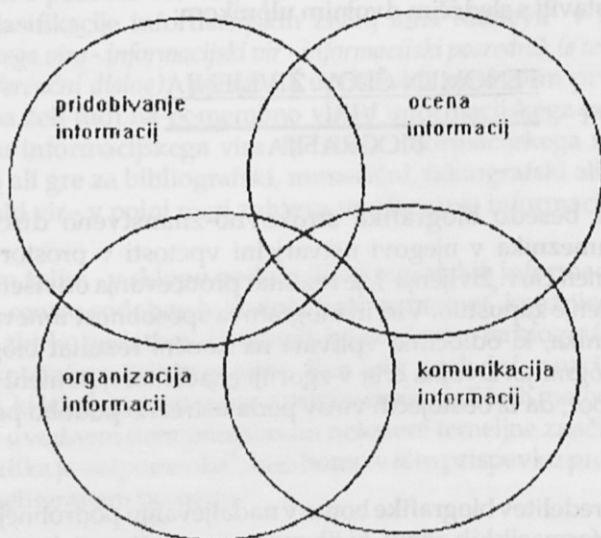
V strokovni literaturi obstaja vrsta bolj ali manj sprejemljivih opredelitev informacijskih znanj⁶. Za naš prikaz je še najpreglednejša oblikovanju informacijskega vira prilagojena klasifikacija informacijskih znanj I. Malleya⁷, ki pozna štiri osnovne sklope:

1. Pridobivanje informacij
2. Oceno informacij
3. Organizacijo informacij
4. Komunikacijo informacij

6 O različnih razumevanjih informacijskih znanj se lahko poučimo v večini novejši priročnikov, ki uvajajo v znanstveno delo. Z bibliotekarskega vidika je informativen članek Filo, B: Knjižnice in pedagoški sistemi. V: Knjižnica 35(1991)2/3, 17-30

7 Malley gradi svojo klasifikacijo informacijskih znanj z vidika uporabnika (študenta, profesorja, raziskovalca ...), izkušnje in pogledi oblikovalca informacijskega vira pa ji dajejo nekatere nove poudarke.

Zgoraj naštetih osnovnih sklopov si sicer sledijo v navedenem vrstnem redu, vendar jih moramo razumeti in upoštevati v njihovi presečni medsebojni prepletenosti:

Slika 1: Presečna soodvisnost sklopov

Osnovni sklopi imajo podrobnejšo strukturo, ki jo bomo ob primeru oblikovanja biografske zbirke podatkov kot informacijskega vira podrobneje spoznali v nadaljevanju.

2. 1 Pridobivanje informacij

Kaj biografu torej pomeni izhodniščni sklop *pridobivanje informacij*? Če izhajamo iz zgornje klasične opredelitve biografike, v kateri je izpostavljen pomen virov, moramo najprej premisliti razmerje med *viri in informacijami*. Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) opredeljuje vir kot 'stvar, besedilo, osebo, ki daje obvestilo, podatek o čem', informacijo pa kot 'kar se o določeni stvari pove; obvestilo, pojasnilo'. Zgornji opredelitvi sta sicer točni, vendar potrebujeta še nekatera dodatna pojasnila.

2. 1. 1 Viri

Viri so torej stvari, besedila, osebe, ki dajejo obvestilo, podatek t.j. informacijo. Med vire za biografijo posameznega ustvarjalca uvrščamo vse tiste sledi, ki lahko pričajo o življenju in delu obravnavanega ustvarjalca - vsa besedila, predmete, osebe pa tudi "nematerialne vire", iz katerih je mogoče pridobiti

spoznanja (informacije) o osebnosti. Besedila (npr. osebna bibliografija, del biobibliografije) in predmeti (npr. osebni predmeti, upodobitve) imajo kot vir jasen pomen in jih ni potrebno podrobneje razlagati. Nematerialni viri - to so npr. govornice, ki krožijo med ljudmi, anekdote o posamezniku itd. - nemalokrat posredujejo piscu biografije dragocene informacije o psihofizičnem profilu obravnavane osebnosti.

V strokovni literaturi se viri klasificirajo na najrazličnejše načine⁸ (npr. po snovi: kamen, kovina, pergament, papir ... ; po obliki izražanja: pisani vir, ustno pripovedovanje, slika ... ; po vsebini: umetnost, pravo, gospodarstvo, šolstvo ...; po namenu: pismo, poročilo, kronika, listina ... itd.). Vse te klasifikacije virov pa imajo zgolj teoretični pomen, ker nič ne povedo o *vrednosti virov*. Smiselne so torej predvsem tiste klasifikacije virov, ki temeljijo na njihovi *spoznavni vrednosti*. Za biografa kot oblikovalca biografske zbirke podatkov je v prvi vrsti pomembno vprašanje *primarnosti oz. sekundarnosti vira* in z njo povezana *kakovost informacij*. Kljub temu da ima delitev virov na primarne in sekundarne nekatere slabosti⁹, se zdi še vedno najprimernejša. Pri tej klasifikaciji ima primarni vir vrednost *priče*, sekundarni pa te vrednosti nima. Za sekundarne vire je značilno, da samo ponovijo iz primarnih virov pridobljene informacije, ne prispevajo pa novih informacij. Razmerje med sekundarnimi in primarnimi viri je dinamično. Prvotno primaren vir lahko z odkritjem novega, primarnejšega postane sekundaren, z uničenjem ali izgubo originalnega dokumenta pridobi prepis vlogo primarnega dokumenta. V tem smislu je potrebna tudi ločitev virov od literature. Literatura ima vedno sekundaren pomen. Predstavitev posamezne osebnosti mora temeljiti na dejstvih, pridobljenih v primarnih virih. Samo ti imajo dokazno moč. Kako pomembno je upoštevanje primarnih virov, nam dokazujejo številni primeri napačnih informacij, ki prehajajo iz priročnika v priročnik. Sestavljalci marsikaterega priročnika ali informacijskega vira na sodobnem mediju se pri svojem delu opirajo na predhodne priročnike in informacijske vire, ne da bi v primarnih dokumentih preverili točnost informacij, ki jih podajajo.¹⁰

V sklopu primarnih virov je do neke mere smiselna njihova delitev na *preostanke in poročila*. Pri poročilu se biograf sreča s tako ali drugače urejenim

8 Z vprašanji klasifikacije virov se je pred drugo svetovno vojno dosti ukvarjalo nemško in avstrijsko zgodovinopisje. Med avtorji kaže omeniti Bernheima, Bauerja, Keyerja, Stolza in druge. B. Grafenauer: *Struktura in tehnika zgodovinske vede*. Ljubljana 1960, 249-264

9 B. Grafenauer, 256-257

10 Tako je npr. v leksikon *Slovenska književnost* (Cankarjeva založba : Ljubljana, 1982) prešlo kar nekaj nepreverjenih podatkov iz Slovenskega gledališkega leksikona, Ljubljana 1972.

opisom posameznika in njegove vloge v tem ali onem dogodku, pri tem ali onem delu. Tako poročilo mora vedno (oz. če se le da) ovrednotiti s pomočjo drugih primarnih virov, pri preostanku pa se mora zanesti na metodološka spoznanja, ki so mu v času raziskovanja na voljo ter na svojo spretnost in talent, da z ustrežno metodo pridobi čimveč relevantnih, dokazljivih informacij za svojo zbirko podatkov oz. za svoje znanstveno delo¹¹.

2. 1. 2 Informacije

Primarni proces pridobivanja informacij poteka v perspektivi končnega cilja - t. j. čimbolj kakovostne biografske zbirke podatkov. V sklop *pridobivanje informacij* je torej na eni strani vključena biografova sposobnost, da iz obstoječih virov pridobi čimveč informacij, na drugi strani pa ta sklop do neke mere predpostavlja njihovo vrednotenje, na kar opozarja že izpostavljena presečna prepletenost sklopov. Preden podrobneje predstavimo vse dejavnike, ki vplivajo na pridobivanje informacij, dodajmo h gornji opredelitvi termina 'informacija' v SSKJ še nekaj dopolnil.

Informacije (kar se o določeni stvari pove, obvestilo, pojasnilo) so za biografa vsa po primarnih virih pridobljena dejstva o obravnavani osebi. So surovina¹², iz katere bo (po Malleyu) v sklopih *ocena, organizacija in komunikacija informacij* nastal informacijski vir. Informacije - to dragoceno in neobrablyvo blago, kot jih imenuje B. Cronin¹³ - postanejo na eni strani temelj javnega znanja, na drugi strani pa osnova za nova spoznanja, sklepe, najrazličnejše (poslovne, izobraževalne ...) odločitve itd.

2. 1. 3 Viri – informacije drugič

Po kratki opredelitvi ključnih pojmov se v okviru pridobivanja informacij ponovno vračamo k virom in iz njih pridobljenim informacijam v njihovi medsebojni odvisnosti. Opredelili bomo dejavnike, ki bistveno vplivajo na pridobivanje in vrednotenje informacij. Pri tem se bomo oprli na kriterije, kot sta jih opredelila Hoge in Antony (1988)¹⁴:

- dostopnost virov (in z njimi povezanih informacij)

11 *5 temi problemi se podrobneje ukvarjajo pomožne zgodovinske vede. B. Grafenauer, 360-373*

12 *R. Slokar: Spošnoizobraževalne knjižnice in informacijska politika v lokalni skupnosti. V: Knjižnica 36(1992)2, 29-37.*

13 *V. Bizjak-Jakac: Upravljanje informacij v knjižnicah. V: Knjižnica 37(1993)3, 11-21 (citata po Cronin, B.: Information management. University of the Western Cape, 1985 - referat na Information Management Symposium)*

14 *V. Bizjak-Jakac, 16*

- relevantnost informacij za podatkovno zbirko
- kakovost (v smislu natančnosti, objektivnosti, celovitosti ...) in količina informacij
- pravočasnost informacij

2. 1. 3. 1 Dostopnost virov

Dostopnost virov je ena od ključnih predpostavk za oblikovanje vsake zbirke podatkov. Ustvarjalec zbirke si mora v prvi vrsti odgovoriti na vprašanje, katere vire bo uporabil in kakšna je njihova dostopnost. Viri so dejavnik, ki odločilno vpliva na končno podobo, kvaliteto, uporabnost in ne nazadnje tudi na ceno informacijskega vira¹⁵.

Za nacionalno bibliografijo, ki je knjižničarjem najbolj znana bibliografska podatkovna zbirka, je ustvarjalcem te bibliografske zbirke dostop do virov - v konkretnem primeru vse tiskano ali drugače razmnoženo, javnosti namenjeno gradivo, ki izpolnjuje enega od znanih kriterijev (slovenski avtor, slovenska založba in (ali) slovenski jezik) - zagotovljen z zakonom o obveznem tisku.¹⁶ Vse na podlagi tega zakona pridobljeno gradivo se v Sloveniji zbira v NUK-u, kjer ga v bibliografskem oddelku v skladu z ISBD standardom popišejo in uvrstijo¹⁷ v Slovensko nacionalno bibliografijo. Z drugačnimi, bolj ali manj specifičnimi problemi glede dostopnosti virov pa se srečujejo ustvarjalci ostalih podatkovnih zbirk.

Pri oblikovanju biografske zbirke podatkov postane zapletenost vprašanja dostopnosti virov preglednejša, če natančneje opredelimo vrste virov, ki jih bomo upoštevali pri ustvarjanju podatkovne zbirke. Pri tem se bomo oprli na prakso redakcije Slovenskega biografskega leksikona (SBL) ter jo dopolnili z izkušnjami sestavljalcev priročnikov tipa *Kdo je kdo*, *Who is who*, *Wer ist Wer* in biografsko usmerjenih oz. splošnih enciklopedij.

Vire, ki jih uporablja SBL, bi v grobem lahko razdelili na dve poglavitni skupini. V prvi skupini so viri, ki jih redakcija SBL-a pridobi sama. Pridobivanje informacij poteka v glavnem na podlagi *vprašalnikov*, ki jih uredništvo

15 I. Kanič: *Informacija - cena vrednost in dostopnost*. V: *Knjižnica* 36(1992)2, 45-52

16 E. Kodrič-Dačif: *Obvezni izvod na slovenskem ozemlju (1807-1945) in Aktualni problemi slovenskega obveznega izvoda*. V: *Knjižnica* 38 (1994), 1/2, 7-22 in 23-45.

17 B. Pleničar: *Selekcija gradiva za "Slovensko bibliografijo"*. V: *Knjižnica* 21 (1977) 1/4, 78-83

pošilja v geslovnik uvrščenim ustvarjalcem. Važen vir informacij so tudi *osebni stiki* tako piscev biografij kot članov redakcije s posameznimi ustvarjalci. V drugo skupino pa bi lahko uvrstili vse ostale (zunanje) vire v arhivih (od manjših zasebnih do institucionaliziranih), muzejih, knjižnicah (zlasti so pomembni rokopisni in domoznanski oddelki), inštitutih itd. Priročniki in računalniške zbirke podatkov tipa *Kdo je kdo*¹⁸ se pri pridobivanju informacij v glavnem omejujejo na vprašalnike. Tako je npr. nastal tudi priročnik *Kdo je kdo za Slovence*¹⁹. V ta priročnik v prvi izdaji niso bili vključeni vsi tisti ustvarjalci, ki niso odgovorili na vprašalnik in to ne glede na njihov pomen! Z vprašalniki si pomaga tudi redakcija Enciklopedije Slovenije in še kdo. Vprašalnik kot osnovni vir je možen samo, če želimo v informacijskem viru predstaviti živeče ustvarjalce. V tem primeru se moramo pri predstavitvi (tj. v geselskem članku) omejiti samo na faktografske podatke. Ocena ustvarjalnega opusa zahteva pritegnitev ostalih virov in seveda dobro poznavanje strokovnega področja, na katerem se je predstavljena osebnost uveljavila. Pri predstavitvi ustvarjalcev iz preteklih dob pa vprašalnik seveda odpove. Opreti se moramo na študij zgodovinskih virov, pri čemer je pritegnitev strokovnjakov neizbežna.

2. 1. 3. 2 Relevantnost informacij za podatkovno zbirko

Pri oblikovanju biografske zbirke podatkov, ki temelji na vprašalnikih, v katerih sami - glede na sprejeta izhodišča - opredelimo strukturo in obseg informacij, ki jih bomo vključili v podatkovno zbirko, vprašanja relevantnosti informacij ni. O relevantnosti informacij govorimo, ko pri oblikovanju podatkovne zbirke uporabimo informacije, pridobljene iz virov izven vprašalnika. Selekcija informacij je eden od izjemno zahtevnih problemov, ki se mu v informacijskih teorijah posveča veliko pozornosti.²⁰ Katere informacije bomo pritegnili v podatkovno zbirko, je odvisno od ciljev, ki jih želimo doseči. Opredelitev ciljev podatkovne zbirke terja domišljen, celovit pristop. Pri opredeljevanju ciljev je namreč potrebno odgovoriti na celo vrsto vprašanj, kot npr. kdo so naši uporabniki, njihova pričakovanja in zahteve; ciljna skupina (katere informacijske potrebe bomo zadovoljevali); kakšen informacijski vir bomo oblikovali (klasični priročnik, računalniški informacijski vir ali oboje (prednosti in pomanjkljivosti enega in drugega)); kakšne so zakonske omejitve za naše delo (npr. zakon o varovanju osebnih podatkov!); kakšen bo naš geslovnik (pri biografski zbirki npr. merila, po katerih bomo

18 *Največja računalniška biografska baza podatkov je Biography master index (dostopna na DIALOG-u) z več kot 3.000.000 obravnanimi osebami.*

19 *Kdo je kdo za Slovence. Ljubljana 1991.*

20 *Literatura o problemu selekcije informacij je izjemno obsežna. Prispevke na to temo mdr. objavljajo revije Information Services in Use, Journal of the American Society for Information Science, American Documentation, Outline Review itd.*

uvrščali posamezne ustvarjalce v našo informacijsko zbirko, bomo upoštevali samo živeče ustvarjalce ali morda tudi ustvarjalce z preteklih dob ali pa morda, zaradi objektivnejše predstavitve, samo ustvarjalce z zaključenim ustvarjalnim opusom); kako bo strukturirano posamezno geslo v zbirki (računalniški informacijski vir zahteva drugačno strukturo vhodnega dokumenta (input) kot geslo v klasičnem priročniku); kakšne kratice bomo uporabljali, kako bomo reševali pisne probleme (npr. krajevna imena, dvojni priimki, psevdonimi ...); kakšna kazala oz. računalniške izpiske si želimo (output); po katerih poljih strukturirane računalniške zbirke bi želeli iskati itd. Več o na tem mestu samo nakazanih vprašanjih bomo spregovorili v nadaljevanju.

2. 1. 3. 3 Kakovost in količina informacij

Pri odločanju o vključevanju informacij v podatkovno zbirko sta pomembna tako kakovost (v smislu natančnosti, celovitosti, objektivnosti) kot tudi količina informacij. Kriterij kakovosti je pomemben ne glede na vrsto vira. Površno, nenatančno izpolnjen vprašalnik ali nekritično oz. napačno povzet zgodovinski vir v enaki meri zmanjšujeta vrednost podatkovne zbirke. Vrednost podatkovne zbirke pa lahko zmanjšuje oz. povečuje tudi kakovost organizacije informacij, ki jih podajamo. Ni namreč vseeno, če isti vir citiramo na več različnih načinov, če istovrstne informacije podajamo različno in (ali) na različnih mestih, če nedosledno uporabljamo izbrane in dogovorjene kratice, neprimerno krajšamo besede itd. S takimi slabostmi je namreč obremenjena velika večina (tudi tistih s skrbno redakcijo!) klasičnih biografskih leksikonov²¹. Ena od pomembnih prednosti računalniške obdelave je tudi zmanjšanje tovrstnih neenotnosti in nedoslednosti.

Količina informacij vpliva na končno podobo podatkovne zbirke z dveh vidikov. Delo otežujeta tako prevelika kot tudi premajhna količina informacij. Če oblikujemo biografsko podatkovno zbirko, ki vključuje sodobnike in ustvarjalce preteklih dob, se srečujemo z obema problemoma. Pri srednjeveških ustvarjalcih je npr. kakovost in količina informacij o njihovem življenju in delu bistveno drugačna kot pri sodobnem ustvarjalcu. Če je pri srednjeveškem ustvarjalcu pomemben vsak tudi najmanjši fragment, preostanek ali posredni vir, pa terja biografska predstavitev sodobnika kritičen, selektiven odnos do obilice gradiva.

²¹ Tudi SBL se spopada s tovrstnimi slabostmi (prim. npr. gesla s predstavitevami opernih pevcev in pevka v zadnjem snopiču zadnje knjige).

2. 1. 3. 4 Pravočasnost informacij

Ob dostopnosti, relevantnosti, kakovosti in količini je pri oblikovanju informacijskega vira pomembna tudi pravočasnost informacij. Raziskave različnih strokovnjakov (zgodovinarji, etnologi, muzikologi itd.), ki proučujejo gradivo, pomembno za biografsko podatkovno zbirko, prinašajo vedno nova spoznanja. Če pripravljamo informacijsko zbirko za izdajo v knjižni obliki, lahko vanjo vključimo samo informacije, ki so nam dostopne do končne redakcije besedila. Tudi nepravočasno pridobljen vprašalnik - če gradimo zbirko na podlagi vprašalnikov - osiromaši podatkovno zbirko. Problem hitrega zastaranja oz. nepopolnosti in neažuriranja informacij (SBL je v prvi izdaji izhajal 66 let, starejši proročniki tipa Kdo je kdo) do neke mere rešuje sodobna računalniška biografska podatkovna zbirka, ki omogoča dnevno (on-line) oz. enkrat ali večkrat letno (off-line, CD-ROM) ažuriranje podatkov.

2. 3 Ocena informacij

Pri oblikovanju informacijskega vira je ocena informacij najzahtevnejši sklop, ki pri faktografskih podatkovnih zbirkah praviloma zahteva sodelovanje strokovnjakov posameznih strok. Oblikovanje zahtevnejše biografske podatkovne zbirke, ki ne temelji zgolj na vprašalniku (npr. SBL) zahteva ustrezno sinergijo med gl. urednikom, področnim(i) urednikom(ki), redaktorji in strokovnjaki. Zaradi specifičnosti informacij, ki lahko sežejo od splošnih podatkov o času in kraju rojstva, starših, poreklu, šolanju, poklicni poti itd. do zahtevne ocene vloge in pomena posameznikove ustvarjalnosti v času in prostoru, so pisci zahtevnejših biografij strokovnjaki z različnih področij. Tako npr. vlogo in pomen matematika lahko najbolje oceni matematik, fizika fizik, bibliotekarja bibliotekar itd. Pa tudi pri pridobivanju splošnih informacij je potrebno nemalokrat vključiti strokovnjaka. Ugotovitev točnega datuma rojstva srenjeveškega ustvarjalca zahteva temeljito poznavanje dostopnih zgodovinskih virov, metod njihove analize itd. in še je uspeh negotov²². Pri sodobnikih pa je praviloma (razen redkih izjem) pridobitev te informacije relativno enostavna. V biografsko zbirko podatkov se običajno vključujejo informacije različnih vrednosti. Informacija tipa "France Prešeren se je rodil v Vrbi na Gorenjskem" ni enakovredna informaciji tipa "France Prešeren je bil romantični pesnik." Druga informacija je namreč znanstveno spoznanje, ki temelji na analizi Prešernovega pesniškega opusa in hkratnem poznavanju značilnosti romantičnega pesnjenja. Zlasti slednje informacije, ki v določeni dobi veljajo za nesporne, se sčasoma lahko spre-

22 *Primer težko ugotovljivega kraja in datuma rojstva je npr. tudi Ivan (Janez) Svetokriški pravo ime Tobija Lionelli . Boris Možina: Kaj pa je tebe treba bilo ... V: Jadranski koledar 1993, 103-108.*

menijo oz. dobijo nekatere nove dodatne poudarke. Ne smemo pa pozabiti tudi na vpliv vladajoče ideologije na oblikovanje podatkovne zbirke.

2. 4 Organizacija informacij

Glavno delo ustvarjalca informacijskega vira opredeljuje Malleyev sklop *organizacija informacij*. Da bi lahko to delo smotno predstavili, moramo izhajati iz cilja informacijskega vira, ki naj bi v kar največji meri zadovoljil informacijske potrebe uporabnika. Ocena vrednosti informacijskega vira je namreč vedno in povsod odvisna od uporabnika. Z informacijami je potrebno ravnati strokovno. Zaradi svojih posebnih lastnosti (Cronin 1985) so namreč še posebej primerne za različne obdelave, predelave, za različna "pakiranja".

Kot vsak ustvarjalec informacijskega vira ima tudi biograf različne možnosti prezentacije pridobljenih informacij. Ob klasični knjižni predstavitvi, ki seže od bolj ali manj nezahtevnih priročnikov tipa Kdo je kdo, Who is who, Wer ist Wer do najzahtevnejši splošnih in specialnih biografskih leksikonov in enciklopedij, pri katerih sodeluje vrsta uglednih strokovnjakov. Za zahtevne biografske leksikone je značilno, da ob predstavitvi faktografskih dejstev iz življenja in dela obravnavanih osebnosti prinašajo tudi sintetične ocene ustvarjalnih opusov in to tako v okviru posameznih strok, v katerih so se posamezniki uveljavili, kot tudi v širšem, ponavadi zgodovinsko razvojnem kontekstu. Biografske predstavitve pomembnejših ustvarjalcev v nekaterih znanstveno zasnovanih biografskih leksikonih so lahko prave male monografije. Z bolj ali manj domišljeno strukturo geselskega članka, osebnimi bibliografijami, biobibliografijami in kazali ter skrbno napisanimi uvodi skušajo sestavljalci tovrstnih priročnikov še povečati njihovo uporabnost.

Sodobna računalniška tehnologija z ustrežno programsko opremo pa omogoča predstavitev biografskih podatkov tudi v obliki računalniške podatkovne zbirke. Ena od tovrstnih podatkovnih zbirk na CD ROM-u bo v kratkem na voljo v NUK-u²³. Dostopne pa so tudi na on-line informacijskih servisih (DIALOG, STN).

Če želimo izdelati ustrežno računalniško biografsko podatkovno zbirko, morajo biti izpolnjeni nekateri osnovni pogoji. V prvi vrsti potrebujemo ustrežno *strojno in programsko opremo*. Sodoben razvoj računalniške tehnologije in njegova standardizacija zmanjšujeta pomen strojne opreme, povečuje pa se pomen programske opreme. Za izdelavo ustrezne aplikacije računalniške programske opreme (že izdelanih tovrstnih komercialnih programov zaradi omejenega trga - maloštevilni ustvarjalci biografskih podat-

kovnih zbirk - ni!), ki bi omogočila strukturirano biografsko zbirko podatkov, je pomembno čim bolj natančno izoblikovanje ciljev, ki jih želimo doseči. Domišljena struktura vhodnega dokumenta močno vpliva na uporabnost tovrstnih podatkovnih zbirk.

2. 4 Komunikacija informacij

Komunikacija informacij je večplasten proces, ki bi ga lahko na kratko opredelili kot predstavitev pridobljenih informacij, izrabo informacij za nova spoznanja, učenje, odločanje, trženje itd. Informacijski vir, ki je ustvarjalcu končni cilj, je uporabniku izhodišče za nove raziskovalne, učne in (ali) najrazličnejše aplikativne naloge²⁴. Ker se naš prispevek omejuje na oblikovanje informacijskega vira, samo nekaj misli o pomenu sklopa komunikacija informacij z vidika ustvarjalca.

Osnovno izhodišče za sporočilnost informacij je ustvarjalcu informacijske zbirke opredelitev ciljnih skupin, katerim namenja svojo zbirko. Pri študiju uporabnikov in njihovih informacijskih potreb je zelo dragocena pomoč informacijskega posrednika²⁵. Kot informacijski posrednik med uporabnikom in virom v referenčnem dialogu največkrat nastopa ustrezno izobražen bibliotekar - informator. Ocena ustreznosti, uporabnosti in kakovosti informacijskega vira, ki gradi na referalnem procesu, je za ustvarjalca informacijskega vira nenadomestljiva. Ustvarjalec, ki želi oplemenititi svojo informacijsko zbirko tako v vsebinskem kot tehničnoorganizacijskem pogledu ter jo približati uporabniku, mora - ob strokovnih analizah in ocenah - v kar največji meri upoštevati tudi mnenje (od posameznih pripomb, golih statističnih pregledov, do ekspertnih analiz) informacijskega posrednika²⁶. Iz analiz vseh povratnih informacij ustvarjalec zbirke pridobi dragocene pobe za boljšo, drugačno in raznovrstnejšo sporočilnost informacij.

4. Zaključek

Misel, da bi zbrali in urejeno podali osnovne podatke o življenju in delu (kasneje tudi oceno tega dela) slovenskih in s slovenstvom povezanih osebnosti, ki so tako ali drugače dejavno posegle v kulturni, znanstveni in narodni

24 *Uporabniki biografskih baz podatkov so npr. tudi sestavljalci rubrik Na današnji dan tako v časnikih in časopisih kot na radiju in televiziji, sestavljalci križank itd.*

25 *Informacijskih posrednikov ne smemo zamenjevati z uporabniškimi vmesniki. M. Zumer: Uporabniški vmesniki pri iskanju informacij. V: Knjižnica 37(1993)4, 51-59.*

26 *I. Sapač, 35-59*

razvoj, se je krepila hkrati z razvojem slovenskega narodnega gibanja. Z razpadom Avstroogrske in nastankom stare Jugoslavije je v letih 1918-25 zaživel Slovenski biografski leksikon, ki je po skoraj sedemdesetletnem izhajanju 1991 zaokrožil svojo prvo izdajo.²⁷ Sedaj smo pred novo izdajo SBL. Odgovoriti je potrebno na celo vrsto vprašanj, ki jih ta po dosedanjih izkušnjah obsežen in zelo kompleksen projekt prinaša. Novi SBL želi biti sodoben, znanstveno utemeljen leksikon biografij slovenskih in s slovenstvom povezanih tujih ustvarjalcev. Ob knjižni izdaji bi bilo smiselno razmišljati tudi o računalniški biografski podatkovni zbirki, ki bi na CD ROM-u ali kot off-line dopolnjevana zbirka bogatila slovenski in širši informacijski prostor. Pri pripravi projekta, ki se smiselno vključuje v okvir slovenske kulturne in naravne dediščine, bo potrebno - zlasti če bo sprejeta odločitev tudi o računalniški predstavitvi biografij - odgovoriti na vprašanja, ki se v pričujočem prispevku le nakazujejo.

Literatura

1. **Južnič, Primož.** "Izbor in vrednotenje informacijskih virov". *Knjižnica*, 37(1993)3 : 23-34.
2. **Sapač, Irena.** "Ponudba, uporaba in vrednotenje informacijskih virov". *Knjižnica*, 37(1993)3 : 35-59.
3. **Steinbuch, Majda.** "Izbor informacijskih virov v knjižnici srednje šole". *Knjižnica*, 37(1993)3 : 103-111.
4. **Malley, Ian.** *The basic of information skills teaching*. London, 1984.
5. **Kokole, Jože.** "Informatizacija knjižnic". *Raziskovalec*, 24(1994)1 : 47-57
6. *Biografija. Enciklopedija Jugoslavije*. Zagreb 1983, 772.
7. **Hillbrand-Grill, Friederike.** *Ein neues Forum der Personengeschichte.*, Wien 1992.
8. **Filo, Breda.** "Knjižnice in pedagoški sistemi". *Knjižnica*, 35(1991)2/3 : 17-30
9. **Grafenauer, Bogo.** *Struktura in tehnika zgodovinske vede*. Ljubljana, 1960.
10. *Slovenska književnost*. (Cankarjeva založba : Ljubljana, 1982).
11. *Slovenski gledališki leksikon*. Ljubljana, 1972

²⁷ J. Munda: Ob zadnjem, petnajstem zvezku Slovenskega biografskega leksikona. V: Delo 33 (27.6.1991), 13-15

12. **Slokar, Rajko.** "Splošnoizobraževalne knjižnice in informacijska politika v lokalni skupnosti". *Knjižnica*, 36(1992)2 : 29-37.
13. **Bizjak-Jakac, Vilenka.** "Upravljanje informacij v knjižnicah". *Knjižnica*, 37(1993)3 : 11-21.
14. **Cronin, Blais.** *Information management*. University of the Western Cape, 1985
15. **Kanič, Ivan.** "Informacija - cena, vrednost in dostopnost". *Knjižnica*, 36(1992)2 : 45-52.
16. **Kodrič-Dačić, Eva.** "Obvezni izvod na slovenskem ozemlju (1807-1945)". *Knjižnica* 38(1994) 1/2 : 7-22.
17. **Kodrič-Dačić, Eva.** "Aktualni problemi slovenskega obveznega izvoda". *Knjižnica*, 38(1994)1/2 : 23-45.
18. **Pleničar, Boža.** Selekcija gradiva za "Slovensko bibliografijo". *Knjižnica*, 21(1977)1/4 : 78-83.
19. Kdo je kdo za Slovence (FAGGO : Ljubljana, 1991).
20. **Možina, Boris.** "Kaj pa je tebe treba bilo ...". *Jadranski koledar*, 1992, 103-108.
21. **Žumer Maja.** "Uporabniški vmesniki pri iskanju informacij". *Knjižnica*, 37(1993) : 51-59.
22. **Munda, Jože.** "Ob zadnjem, petnajstem zvezku Slovenskega biografskega leksikona". *Delo* 33(27.6.1991) : 13-15